# KAMBAG'ALLIKNI QISQARTIRISHDA CHAKANA SAVDO KORXONALARINI AXAMIYATI

**[1]Abdullayev Ilyos Sultanovich, [2]Ismoilov Shohjahon O'tkir o'g'li**
[1]Iqtisodiyot fanlari doktori professor, [2]Abu Rayhon Beruniy nomidagi Urganch davlat universiteti
221-"Iqtisodiyot" guruhi talabasi
***https://doi.org/10.5281/zenodo.15974266***

***Annotatsiya****. Ushbu maqolada kambag'allikni qisqartirishda chakana savdo korxonalarini axamiyati va o'ziga xos afzalliklari shuningdek mavjud imkoniyatlaridan samarali foydalanish yo'nalishlari va usullari hamda mavjud imkoniyatlarni takomillashtirish masalalari yoritilgan.*

***Аннотация.*** *В статье рассматриваются значение и уникальные преимущества предприятий розничной торговли в сокращении бедности, а также направления и методы эффективного использования их существующих возможностей и улучшения существующих возможностей.*

***Annotation.*** *This article discusses the importance and unique advantages of retail enterprises in poverty reduction, as well as the directions and methods for effectively using their existing capabilities and improving existing capabilities.*

***Kalit so'zlar.*** *Chakana savdo, xizmat ko'rsatish, ish o'rinlari, kambag'allik, yuqori daromad, iqtisodiy rivojlanish.*

***Ключевые слова:*** *розничная торговля, услуги, рабочие места, бедность, высокий доход, экономическое развитие.*

***Keywords:*** *Retail, services, jobs, poverty, high income, economic development.*

**Kirish.** Kambag'allikni qisqartirish dunyo bo'yicha deyarli barcha mamlakatlar uchun bartaraf qilish qiyin bo'lgan masalalardan biri bo'lib kelmoqda. Chakana savdoni rivojlantirish va mavjud bo'lgan imkoniyatlardan samarali foydalanib, yani yangi bo'sh ishchi o'rinlarni yaratilishi aholini doimiy ish bilan taminlash orqali kambag'allikni qisqartirishda asosiy maqsadlaridan biri hisoblanadi. Xususan Bugungi kunda O'zbekiston Respublikasida ijtimoiy-iqtisodiy barqarorlikni ta'minlash, aholining daromadlarini oshirish va kambag'allikni kamaytirish dolzarb vazifalardan biri bo'lib qolmoqda. Shu nuqtai nazardan qaralganda, mamlakat iqtisodiyotining muhim tarmoqlaridan biri bo'lgan chakana savdo korxonalari ayni maqsadga erishishda muhim o'rin tutadi[1].

So'nggi yillarda Prezident Shavkat Mirziyoyev rahbarligida olib borilayotgan islohotlar doirasida kichik biznes va xususiy tadbirkorlik, jumladan chakana savdo sektorini qo'llab-quvvatlashga alohida e'tibor qaratilmoqda. Jumladan, 2024-yil 3-iyunda imzolangan Prezident farmonida davlat korxonalarining ayrim monopol huquqlari bekor qilinib, raqobatbardosh bozor muhitini shakllantirishga yo'l ochildi. Bu esa chakana savdo subyektlari faoliyatini yanada faollashtirish, ularning bozorga kirish imkoniyatlarini kengaytirishga xizmat qilmoqda.

Davlat tomonidan chakana savdo va xizmat ko'rsatish infratuzilmasini rivojlantirishga yo'naltirilgan chora-tadbirlar – xususan:

-soliq imtiyozlari,

-kredit olish imkoniyatlari,

-yer ajratishdagi soddalashtirishlar

Tadbirkorlik subyektlari faoliyatini rag‘batlantirib, savdo tarmog‘i orqali mahalliy ishlab chiqaruvchilar mahsulotini iste’molchiga tez va qulay yetkazib berishga zamin yaratmoqda. Bu esa ichki bozorni jonlantirish bilan birga, aholi turmush darajasining o‘sishiga olib keladi.

Prezident tashabbusi bilan joriy etilgan “mahallabay ishlash” tizimi doirasida ham chakana savdo korxonalari faoliyati ijtimoiy sohani qo‘llab-quvvatlash vositasi sifatida ko‘rilmoqda. Ayniqsa, ayollar, yoshlar va kam ta’minlangan oilalar uchun savdo faoliyati orqali daromad manbai yaratish – kambag‘allikni barqaror kamaytirishning real yo‘li sifatida e’tirof etilmoqda[2].

**Adabiyotlar tahlili.** Kambagallik deyarli har bir mamlakatning eng og’riqli muamolarian biri bo’lib kelayotganligini guvohi bo’lishimiz mumkun. Dunyoning eng rivojlangan mamlakatlari ham bu muamodan mustasno emas shu sababdam aholini doimiy ish joyi va shu bilan birgalikda doimiy foyda mambai bilan taminlashga katta etibor qaratilmoqda. Bundan tashqari ushbu keltirilib o’tilgan muamoga iloji bo/richa tez va samarali yechim qidirishmoqda. Mamlakatimizda ham ushbu mavzu yuzasidan keng qamrovli ilmiy ishlar olib borilayotganini guvohi bo’lishimiz mumku. Quyida “Kambag‘allikni qisqartirishda chakana savdo korxonalarining ahamiyati” mavzusiga bag‘ishlangan ilmiy tadqiqot olib borgan asosiy olimlar va ularning natijalari keltirilgan:

Abdulaziz Kochkorov va N.R. Raximovlar biznesni diversifikatsiya qilish orqali iqtisodiy barqarorlik va kambag‘allikni kamaytirish (O‘zbekiston misolida) mavzusida o’z ilmiy tadqiqotlarini muvafaqiyatli tarzda olib borishgan.
Yagona iqtisodiyotdan chiqib, turli tarmoqlarga: qishloq xo‘jaligi, ishlab chiqarish va xizmatlarga diversifikatsiya makroiqtisodiy ko‘rsatkichlar — YaIM, bandlik va kambag‘allik darajasiga ijobiy ta’sir ko‘rsatishi bo’yicha mukammal loyihalar ustida o’z ilmiy tadqiqotlarini amalga oshirgan[3].

Navbatdagi izlanuvchu ya’ni Shahlo Djalilova Iqtisodiy diversifikatsiya va kambag‘allikni kamaytirish (Markaziy Osiyo mamlakatlari kontekstida, xususan O‘zbekiston) mavzusida o’z ilmiy ishini muvafaqiyatli tarzda olib borgan.
Unga ko’ra ,qishloq xo‘jaligi, infratuzilma, ijtimoiy himoya va tadbirkorlikni rivojlantirish kabi strategiyalar kambag‘allikni kamaytirishda samaradorligini tahlil qilgan[4].

Baxtiyor Djurakulovich Safarov O‘zbekistonda chakana savdo tarmoqlarini rivojlantirish borasida o’z ilmiy loyihasini va tadqiqotini amalga oshirgan.
Unga ko’ra, chakana savdoning statistik jihatlari, SWOT tahlil va innovatsion yondashuvlar (omnichannel, ROPO, shop-in-shop) orqali savdo samaradorligini oshirishda muhim ro’l o‘ynashi ko‘rsatilib o’tilgan[5] .

Khalida Sultanova kichik biznes va xususiy tadbirkorlik orqali kambag‘allikni kamaytirish (O‘zbekistonda) to’g’risida ilmiy izlanishlar olib borgan. Tahlil va natijalar shuni ko’rsatadi ki kichik biznes — iqtisodiy diversifikatsiya, bandlik yaratilishi va oilalarning turmush darajasini yaxshilash orqali kambag‘allikni sezilarli darajada kamaytirishga yordam beradi, biroq moliyalashtirish va ko‘nikmalar yetishmasligi muammolari saqlanilishi keltirilib o’tilgan[6] .

**Tahlil va natijalar.** Kambag‘allikni qisqartirishda chakana savdo korxonalarining ahamiyati katta. Ushbu korxonalar jamiyatda bir necha muhim rol o‘ynaydi: Ish o‘rinlari yaratish: Chakana savdo korxonalari, xususan, kichik va o‘rta bizneslar, ko‘plab ish o‘rinlarini yaratadi. Bu esa aholi uchun daromad manbai bo‘ladi.

Mahsulotlarga va xizmatlarga yetib borish: Chakana savdo korxonalari mahalliy aholiga zaruriy mahsulotlar va xizmatlarni ta’minlash orqali ularning hayot sifatiga ijobiy ta’sir ko‘rsatadi.

Iqtisodiy faollik: Chakana savdo korxonalari mahalliy iqtisodni rivojlantirishda muhim rol o‘ynaydi. Ular tadbirkorlikni rag‘batlantiradi va iqtisodiy faollikni oshiradi.

Sarf-xarajatlarning kamayishi: Chakana savdo korxonalari mijozlarga to‘g‘ridan-to‘g‘ri xizmat ko‘rsatish orqali mahsulotlarning narxini pasaytirishga yordam beradi.

Jamiyatda ijtimoiy barqarorlik: Chakana savdo korxonalari jamiyatda ijtimoiy barqarorlikni ta’minlashga yordam beradi, chunki ular jamoalardagi iqtisodiy faollikni oshiradi va odamlarning ijtimoiy integratsiyasini rag‘batlantiradi.

Innovatsiyalar va raqobat: Chakana savdo korxonalari yangi mahsulotlar va xizmatlarni taklif qilish orqali bozorda raqobatni oshiradi, bu esa umumiy iqtisodiy rivojlanishga olib keladi. Shu sababli, chakana savdo korxonalari kambag‘allikni qisqartirishda muhim vosita sifatida xizmat qiladi.

Chakana savdoni yanada ommalashtirish uchun bir qator strategiyalar va chora-tadbirlar mavjud. Quyida ba'zi asosiy yo'nalishlar keltirilgan:

1. Mahalliy mahsulotlarni qo'llab-quvvatlash: Mahalliy ishlab chiqaruvchilarni va fermerlarni qo'llab-quvvatlash orqali chakana savdo korxonalari o'z mahsulotlarini taklif etishlari mumkin. Bu, nafaqat iqtisodiy rivojlanishga yordam beradi, balki iste'molchilarga sifatli va yangi mahsulotlar taqdim etadi.

2. Marketing va reklama: Chakana savdo korxonalari o'z brendlarini va mahsulotlarini ommalashtirish uchun samarali marketing va reklama strategiyalarini ishlab chiqishlari zarur. Ijtimoiy tarmoqlar, onlayn reklama va mahalliy tadbirlarda ishtirok etish orqali ko'proq mijozlarga erishish mumkin.

3. Mijozlarga xizmat ko'rsatishni yaxshilash: Mijozlarga xizmat ko'rsatish darajasini oshirish, xaridorlarning qoniqishini ta'minlash va ularning qaytib kelishini rag'batlantirishga yordam beradi. Bu, shuningdek, mijozlar bilan mustahkam aloqalar o'rnatishga yordam beradi.

4. Onlayn savdo platformalari: Onlayn savdo kanallarini rivojlantirish orqali chakana savdo korxonalari yanada kengroq auditoriyaga erishishi mumkin. E-commerce platformalarida mavjud bo'lish, mijozlar uchun qulaylik yaratadi va sotuvlarni oshiradi.

5. Yangi texnologiyalarni joriy etish: Innovatsion texnologiyalarni (masalan, mobil ilovalar, to'lov tizimlari) joriy etish orqali chakana savdo korxonalari jarayonlarni soddalashtirishi va mijozlarga yanada yaxshi xizmat ko'rsatishi mumkin.

6. Sotuvchilar va ishlab chiqaruvchilar bilan hamkorlik: Chakana savdo korxonalari ishlab chiqaruvchilar bilan hamkorlikni rivojlantirish orqali mahsulotlarning narxini pasaytirishi va sifatini oshirishi mumkin.

7. Maxsus takliflar va aksiyalar: Mijozlarni jalb qilish uchun maxsus takliflar, chegirmalar va aksiyalar o'tkazish samarali usuldir. Bu xaridorlarni do'konga jalb qiladi va sotuvlarni oshiradi.

8. Ijtimoiy mas'uliyat: Ijtimoiy mas'uliyatga e'tibor berish orqali chakana savdo korxonalari o'z brendini kuchaytirishi va mijozlar orasida ijobiy imij yaratishi mumkin.

Ushbu strategiyalarni amalga oshirish orqali chakana savdo korxonalari o'z faoliyatini yanada ommalashtirishlari va raqobatbardoshligini oshirishlari mumkin.

Kambag‘allikni qisqartirish — bu faqat ijtimoiy yordam berish bilan emas, balki aholini o‘z mehnati orqali barqaror daromad manbaiga ega qilish bilan erishiladigan strategik maqsaddir. Shu nuqtai nazardan, chakana savdo korxonalari – iqtisodiyotning harakatlantiruvchi kuchlaridan biri sifatida, ijtimoiy barqarorlik va aholi farovonligining poydevoriga aylanmoqda.

Kelgusida ushbu sektorni rivojlantirish orqali nafaqat iqtisodiy o‘sish, balki ijtimoiy adolat va tenglik tamoyillariga asoslangan jamiyat qurish imkoniyatlari yanada kengayadi.

**Xulosa.** Kambag’allikni qisqartirish masalani eng dolzarb muamolardan biri bo’lib kelmoqda va ushbu masalani tez va samarali tarzda yechim topish maqsadida ko’plab loyihalar ustida ishlashmoqda, jumladan:

Ish o‘rinlari yaratish:

Chakana savdo korxonalari ko‘plab aholiga, ayniqsa malakasiz yoki o‘rta malakali ishchilarga doimiy ish o‘rinlari yaratadi. Bu esa ishsizlik darajasining pasayishiga va kambag‘allikni kamaytirishga bevosita ta’sir ko‘rsatadi.

Aholining daromadini oshirish:

Savdo korxonalarida ishlaydiganlar o‘z daromadlariga ega bo‘lish orqali iqtisodiy jihatdan mustaqillikka erishadilar. Bu esa ularning ijtimoiy himoyaga kamroq ehtiyoj sezishiga sabab bo‘ladi.

Mahalliy ishlab chiqaruvchilarni qo‘llab-quvvatlash:

Chakana savdo tarmoqlari ko‘plab lokal ishlab chiqaruvchilar uchun bozordagi talabni shakllantiradi, mahsulotlarni sotish imkonini yaratadi va ular orqali mahalliy iqtisodiyot faollashadi.

Narxlar muvozanatini ta’minlash:

Raqobatbardosh chakana savdo bozori aholiga mahsulot va xizmatlarni arzonroq narxlarda taklif qilishga yordam beradi. Bu esa xarid qilish imkoniyatlarini kengaytirib, ijtimoiy tenglikni mustahkamlaydi.

Ayollar va yoshlar bandligini oshirish:

Ayniqsa ayollar va yoshlarga chakana savdo sohasida osonroq ish topish imkoniyati mavjud. Bu esa gender va yoshga oid iqtisodiy nomutanosiblikni kamaytirishda muhim vosita bo‘ladi.

Ijtimoiy barqarorlikni ta'minlash:

Aholining barqaror daromadga ega bo‘lishi jinoyatchilik darajasining pasayishiga, sog‘liqni saqlash va ta’lim xizmatlaridan ko‘proq foydalanishga sabab bo‘ladi.

## FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. 1.Kambag‘allikni qisqartirish va aholi turmush farovonligini oshirish borasidagi chora-tadbirlarni yangi bosqichga olib chiqish to‘g‘risidaO‘zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni, 23.09.2024 yildagi PF-143-son
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti. (2024, 3-iyun). **Bozor islohotlarini jadallashtirish va raqobatni kuchaytirishga oid chora-tadbirlar to‘g‘risida** [Farmon]. President.uz cyberleninka.ru+4fayllar.org+4yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz+4
3. Kochkorov, A., & Raximov, N.R. (2023). Iqtisodiy diversifikatsiya orqali kambag‘allikni kamaytirish yo‘llari (O‘zbekiston tajribasi). Iqtisodiyot va ta’lim: ilmiy-amaliy jurnal, №2, 45–51.
4. 4.Djalilova, Sh. (2022). Markaziy Osiyo davlatlarida iqtisodiy diversifikatsiya va kambag‘allikni kamaytirish strategiyalari. TDIU Ilmiy axborotnomasi, №4, 36–41.
5. 5.Safarov, B.D. (2023). Chakana savdo tarmoqlarini modernizatsiya qilish va raqobatbardoshligini oshirish yo‘llari. TDIU Marketing va Raqobat jurnali, №3, 27–32.
6. Sultanova, X. (2021). Kichik biznes orqali kambag‘allikni kamaytirish: muammo va yechimlar. Iqtisodiy tadqiqotlar jurnali, №1, 55–59.